

Prav ta razlika je tista, zaradi katere je smiselno razpravljati o etiki snemanja v deželah zunaj Evrope. Sicer bi se lahko vprašali, ali ne bi pri uporabi kamere v domačem kraju etiki samoumevno posvečali mnogo manj pozornosti in ali ne gre za nekakšno pokolonialno pokroviteljstvo in zaščitništvo, vezano na pretirane predstave o lastni moči, ko skušamo zavarovati tiste, ki jih snemamo - kot da se ne bi

bili zmožni sami postaviti zase.

Tu bom prenehala in nadaljnja razpredanja, povezana z vizualno antropologijo, skušala razviti v seminarski nalogi. Naj še omenim, da je tako rekoč vsakega dne naše poti nastalo kar precej ur posnetega materiala, ki ga nameravam spraviti v konzumabilno obliko - in takrat si ga bo mogoče ogledati.

Irena Kolenc

TRADICIONALNA MEDICINA MAROKA

Maroko je dežela, v kateri pride prepletanje dveh nasprotno svetov še posebej do izraza. Slikovita medinska vrata ločijo svet modernih zgradb, McDonaldsov, prometnih zastojev in aspirinov od sveta neštetihih *sukov*, kjer se mešajo vonjave najrazličnejših začimb, kjer avtomobile zamenjajo vozovi in aspirine zdravilna zelišča ter magična sredstva.

Tradicionalna medicina, ki temelji na zdravljenju z naravnimi pripravki iz rastlin, živali ali rudnin v povezavi s čarodajnimi zagovori, zarotitvami, magičnimi obredi in končno tudi islamskim izročilom, je v Maroku močno prisotna v vsakdanjem življenju. Sodobna farmacevtska industrija sicer vedno bolj prodira v domove ljudi, vendar v odročnejših vaseh, ki so oddaljene od bolnišnic, do prave bitke s sodobno medicino sploh še ni prišlo. Staro izročilo korenini v grških rokopiših, ki so se v času mračne srednjeveške

Evrope ohranjali le po zaslugi muslimanskega imperija. V srednjeveški Evropi, kjer je zdravilstvo temeljilo predvsem na zaklinjalnih obredih in magiji, so kasnejši arabski prevodi pomenili neizčrpen vir znanja. Po drugi strani pa je berbersko izročilo o ljudskem zdravilstvu danes močno prepleteno z arabskim (in narobe), saj se je bogato znanje skozi stoletja potrjevalo z izkušnjami in dopolnjevalo ter si pridobilo zaupanje ljudi.

Ljudski zdravniki so tudi na Slovenskem uživali velik ugled in so bili tudi mnogo bolj obiskani kot fakultetno izobraženi zdravniki. O nezaupanju pričajo tudi nekateri pregovori iz preteklega stoletja: "*Štirje dohtarji, dva para norcev*" ali pa "*En predec za sedem dohtarjev*". Sodobna medicina pri nas ni prekinila bogate tradicije ljudskega zdravilstva, zagotovo pa je zmanjšala njen pomen. Zdravljenje z naravnimi pripomočki velja pogosto le še kot dopolnilo k uradni medicini, a smo kljub temu še danes lahko priča zdravljenju z zagovori! V zadnjem času pa se v skladu s sodobno miselnostjo spet pojavljajo težnje po povezanosti z naravo in izročilom. Prastara praksa ljudskega zdravilstva, ki je bila do nedavnega v senci sodobne terapevtske medicine, spet pridobiva svoj pomen.

ZDRAVILNA ZELIŠČA

Zaradi sredozemskega podnebja, ki ima vpliv na rastje tako pri nas kot v Maroku, lahko najdemo dosti povezav v pojavnosti zdravilnih rastlin in njihovi uporabi (npr. pelin, zelena, volčje jabolko, janež, glog, lučnik, volčja češnja, oleander, artičoka, timijan, rožmarin, meta...).

Po nekaterih raziskavah je v Maroku zabeleženih okrog 230 različnih vrst zelišč, a jih poznajo gotovo še več. Zdravilne rastline gojijo tudi na vrtovih, po nekatere pa je potrebno oditi zelo daleč, in to je delo žensk. Na raznovrstnost rastlin kaže tudi pregovor: "*Vsako rastlino je Alah ustvaril za nekaj*". Velja pa tudi, da "*rastline pomagajo le človeku, ki ve, kaj je dobro in kaj slabo*". Zdravilne rastline naj bi pomagale le v povezavi s koranom.

Iz zelišč najpogosteje pripravljajo najrazličnejše čaje, posebno pa je priljubljen metin čaj, ki ga pijejo večkrat na dan. Priprava tega čaja (posmehljivo ga imenujejo *ubiskey marocane*) je pravi obred: kitajski zeleni čaj najprej prelijejo z vročo vodo, dokler voda ni čista (približno dvakrat), nato v čajnik dodajo za evropski okus nenavadno velike količine sladkorja (za goste navadno naredijo še slajšega), s tem pa prelijejo šope sveže mete v kozarcih. Čaj je dober za čiščenje krvi, za prebavo, deluje poživiljujoče, pospešuje izločanje žolča, pomirja krče v mišicah in organih... Črna

Priprava metinega čaja. Rabat.

OBZORJA STROKE - EKSKURZIJA V MAROKO

meta je učinkovita v primeru stresa, za izboljšanje apetita, pri bronhitisu in astmi, vročini, zobobolu itn., rožmarin za izboljšanje spomina, migreno, za umirjanje, proti depresiji, astmi in ogromno drugih bolezni; zelo pomemben je postopek priprave.

S police lekarne: kozarci z zelišči, dišavami in začimbami, tablice s surami iz korana za srečo, posušena glava gazele. Marakeš.

VEROVANJE V DUHOVE

Harmel in oleander veljata za najpogosteje uporabljani rastlini (harmel, pomešan s tobakom, tudi kadijo; dober je za nosečnice, pomešan z oljem za masažo, proti plešavosti...). Pomembni sta predvsem zato, da se s sežiganjem mešanice teh rastlin ubranijo pred *džinuni*. To so človeku podobna nevidna bitja, ki pa jih lahko vidimo le dvakrat na teden ob določenem času in na določenem mestu. Ker so sicer nevidni, jih lahko nehote zmotijo, kar je lahko zelo nevarno. Zato vedno, preden se česa lotijo, izgovorijo besedo *bismila*, kar pomeni "v božjem imenu", in le tako se lahko ubranijo pred zlimi *džinuni*. So pa tudi dobri *džinuni*. Vseposod jih je polno, največ pa ob ognju ali vodi, na straniščih in v *bamamih* (arabska kopalnišča).

O *džinunih* in njihovem maščevanju krožijo mnoge zgodbe: *Nekega dne je mama odšla nabirat zdravilne rastline. Pri trganju rastlin pa je pozabila izreči bismila in s tem močno užalila tamkajšnje džinune. V daljavi je nato zaslišala jok otroka in se močno prestrašila. Vsa v skrbeh je stekla domov, kjer je našla sina brez enega očesa.*

Džinun lahko, tako kot hudič, obsede človeka in to naj bi bila ena najpogostejših bolezni. Človek to občuti kot močan glavobol ali bolečino v polovici glave in ima vročino, vendar sam glavobol še ne pomeni prisotnosti *džinuna*. Pač pa se obsedenost bolj kaže v posebnem psihičnem stanju človeka, v nenavadnem obnašanju in pogovarjanju z *džinuni*.

Lekarnarji po skrivnem receptu pripravljajo posebne mešanice iz dela posušenega kuščarja, ježevih bodic, posušene glave gazele, kože tigra, kače... Mešanico zažgejo doma za srečo in odganjanje zlega.

VAŠKI ZDRAVILEC - FAKE

Zdravljenje je odvisno od prepričanja vaškega zdravilca - *fakeja*. Nekateri so strogo zapriseženi muslimani in zdravijo le s pomočjo zdravilnih zelišč in molitev, na predislamske ostaline pa gledajo z viška, drugi povezujejo svoje poznavanje zdravilnih zelišč s koranom (in *hadidom*) in predislamskim verovanjem. Naloga zdravilca je, da človeku glede na bolezen (urok) predpiše pravo mešanico zelišč, zanj moli in tudi njemu zapove molitve, v hujših primerih pa predpiše obredno žrtvovanje živali pri *marabutu* (sveto mesto, grob svetnika), in sicer odvisno od resnosti bolezni ali uroka: kokoš, ovca ali ovna, kozo ali kozla, ali pa celo kravo. (Npr.: za glavobol je dovolj že, da ob *marabutu* pustiš šop svojih las.) *Fake* navadno ne nabira zelišč, on jih le predpiše, bolnik pa si jih mora priskrbeti sam. Molitev in nasvet vedno plačajo, ni pa nujno, da v denarju. Vloga zdravitelja je določena že v otroštvu - takega otroka vodijo namesto v šolo k drugim *fakejem*, ki ga učijo svoje mo-

Lekarna v medini Marakeša. Masažne gobice za celulitis so prvi pokazatelj, da je dobro založena.

drosti. Takšno sistematično učenje poteka od šestnajst do dvajset let, sicer pa s pomočjo raznih knjig vse življenje. Poleg poznavanja zdravilnih rastlin mora *fake* znati na pamet cel koran, saj le povezava z molitvijo da pravi učinek. Takšni učeni zdravitelji postanejo lahko le moški, medtem ko se ženske pogosto ukvarjajo z magijo, ki se je naučijo prek ustnega izročila.

OBVAROVANJE PRED 'ZLIM OČESOM'

Bolezni odkrivajo tako, da z vrstico izmerijo dolžino prstov na roki - le-ta mora ustrezati dolžini od komolca do konca sredinca. Če je ta dolžina daljša, to pomeni, da ti nekdo želi škodovati (*bad* ali *evil eye*) in bolj je dolga, hujša je tvoja bolezen oz. dalj časa si že bolan. Nato vrstico trikrat zavo-

OBZORJA STROKE - EKSKURZIJA V MAROKO

zlajo, zatem pa ob spremljavi molitev položijo na glavo. Postopek ponavljajo, dokler vrstica ni spet dovolj kratka. Če zdravljenje ni uspešno, je potrebno med stalno molitvijo z jajcem obkrožiti glavo. V hujšem primeru jo obkrožijo s kamnom soli, ki ga položijo najprej na glavo, nato v vročo vodo in v usta, potem pa vse to izpljunejo.

Za ubranitev pred 'zlim očesom' uporabljajo šb, kremenčev kristal, ki ga nomadi za ta namen vedno nosijo s seboj. Z njim je potrebno oplaziti vse prste, ob spremljavi molitve in zagovora obkrožiti glavo, nato pa ga vreči v ogenj. Ostanke položijo na čelo, ostalo pa v keramično posodo z vodo. Iz zažganega potem razberejo spol človeka, ki nekomu želi slabo. Določene kamne nasploh uporabljajo predvsem v magične namene. Poseben način uničevanja črne

magije je tudi uriniranje na odločilen predmet.

Če moški na prvo poročno noč ni zmožen spolnega odnosa, je to prav gotovo posledica črnomagijske dejavnosti nekoga drugega. Na roko kapnejo kapljico olja in otrok, ki jo pogleda, bo vedel, kdo je vplival nanj. Magijo lahko uničijo šele, ko spoznajo krivca.

LOKALNI ZDRAVILNI POSTOPKI IN SREDSTVA

V vasi Tamtatuš (blizu Tinerhira, Visoki Atlas) ženske na poseben način pripravljajo maslo, ki je odlično za zdravljenje revmatizma, za čiščenje in prebavo. Pripravljajo ga iz en dan starega mleka v ovčji ali kozji koži, ki je privezana na podstavek iz treh drog. Takšen meh močno pretresejo in maslo, ki nastane, osolijo. Deset do dvanajst let ga hranijo v posebni keramični posodi, ki je dobro zatesnjena z živalskim gnojem. Če je maslo dobrega okusa, pomeni, da je družina ugledna. Pri nomadih pa kožo koze, ki so jo uporabili za izdelavo masla, pripravijo v *kuskusu* in to jedo noseče ženske, ki želijo splaviti. Ženska, ki ne more zanositi, se namoči v jezeru s svetimi ribami.

Zdravilno moč pripisujejo tudi glasbi, še posebej pa to velja za glasbo bratovščine *gnawa* v okolici Warzazateja. Revmatizem zdravijo v okolici Merzuge tako, da se do vratu zakopljejo v vroč puščavski pesek in si tako ogrejejo telo. Številni vodni viri so prav tako pomembni za zdravljenje revmatizma (npr. Fes), so pa tudi sveti izviri, ki imajo poleg medicinskih še magične lastnosti. V Tafrautu romarji takšno vodo pijejo in se v njej umivajo za zdravljenje norosti, v obredih pa jo mešajo s krvjo žrtvovanih živali.

In še nekaj uporabnih nasvetov:

Nesoglasja s partnerjem rešujejo z zažiganjem posebne mešanice, katere pomembnejša sestavina je del posušene glave gazele.

Tistemu, ki smrči, ob postelji obrnejo čevlje s podplatom navzgor.

Da se moški počutijo močnejše, v žepu nosijo košček dlake leva.

Vpliv Zahoda: odlično zdravilo za diarejo je Coca-Cola z mlekom.

UPORABLJENA IN NAVAJANA LITERATURA

- DVORŠAK, Andrej 1996: Padarske bukve. Založba Slon. Ljubljana.
- SIJELMASSI, Abdelhai 1996: Les Plantes Medicinales du Maroc. Editions Le Fennec. Casablanca.

Prevoz zelišč.
(Za dirham me pa kar slikajte...).

Autorica fotografij v tem razdelku: Irena Kolenc,
Maroko, marec 1998.

Zmago Šmitek

MARABUTIZEM V MAROKU

Islam, ki je imel prvenstveno meščanski značaj, je pri svojem širjenju na maroškem podeželju naletel na specifične razmere. Maroško prebivalstvo se je postopno islamiziralo od konca 7. stoletja, pri tem pa ohranilo lokalna izročila, ki so še dosti starejša in obsegajo prazgodovinski substrat,

feničansko-punske sestavine, sledove rimskega poganstva in krščanstva ter ostanke stare berberske religije. Nekateri stari kulturi so bili reinterpretirani v jeziku islama. To je vidno v tem, da so obredi *marabutov* potekali v kapelah, ki so bile drugačne od običajnih mošej, da so se tudi molitve razli-